

Mateusz Lewandowski
Adam Kołodziejczyk

Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa narodowego RP Wnioski z badań systemowych

Prison service in the national security system of Republic of Poland Conclusions from a systemic analysis

Celem niniejszego artykułu jest dostarczenie argumentacji przyczyniającej się do rozstrzygnięcia kwestii przynależności Służby Więziennej do systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowi to przedmiot ożywionej dyskusji w naukach o bezpieczeństwie. Obecnie dominuje podejście podkreślające istotną rolę SW w systemie bezpieczeństwa narodowego RP, jednak część środowiska naukowego w dalszym ciągu wyraźnie pomija obecność i rolę SW w tym systemie. Dla osiągnięcia celu badań posłużono się metodą analizy systemowej. Zgodnie z założeniami tej metody dokonano analizy zależności występujących pomiędzy SW a innymi elementami systemu bezpieczeństwa narodowego RP. W rezultacie ustalono, że Służba Więzienna jest istotnym komponentem tego systemu. Ze względu na istniejące kontrowersje dotyczące roli i miejsca SW w systemie bezpieczeństwa narodowego RP uzasadnione wydaje się podejmowanie dalszych pogłębionych badań w tym przedmiocie.

Słowa kluczowe: Służba Więzienna, bezpieczeństwo państwa, system bezpieczeństwa narodowego, funkcje Służby Więziennej.

The purpose of this article is to provide argumentation contributing to solving of the issue of the affiliation of the Prison Service to the national security system of the Republic of Poland. It is a subject of

an active discussion within security sciences. Currently, the dominant approach emphasizes the important role of the Prison Service in the national security system of the Republic of Poland, but some of the scientific community still clearly ignores the presence and role of Prison Service in this system. To achieve the research aims, the system analysis method was used. In line with the assumptions of this method, an analysis was made of the dependencies between the Prison Service and other elements of the national security system of the Republic of Poland. As a result, it has been found that the Prison Service is an essential component of that system. Due to the existing controversy regarding the role and place of the Prison Service in the Polish national security system, it seems reasonable to undertake further in-depth research on this subject.

Key words: Prison Service, state security, national security system, functions of the Prison Service.

Wprowadzenie

Działalność służb mundurowych stanowi obecnie przedmiot licznych analiz naukowych, jednak jeszcze do niedawna zdecydowana większość z nich dotyczyła Sił Zbrojnych RP. Wynikało to z tradycyjnego rozumienia bezpieczeństwa narodowego, rozpatrywanego przede wszystkim przez pryzmat zagrożeń militarnych. Dopiero koncepcja bezpieczeństwa sektorowego Barry Buzana¹ sprawiła, że zaczęto zajmować się innymi niż militarne obszarami bezpieczeństwa. Zapoczątkowanie tej gruntownej zmiany w sposobie myślenia o bezpieczeństwie doprowadziło do podejmowania badań w znacznie szerszej perspektywie poznawczej, w tym także uwzględniającej rolę i zadania Służby Więziennej. Gwałtowny wzrost zainteresowania Służbą Więzienną jako instytucją i organizacją nastąpił jednak dopiero na początku XXI wieku².

¹ B. Buzan, *People, states and fear: The national security problem in international relations*, Wheatsheaf Book LTD, Brighton 1983.

² Zob. T. Przesławski, *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2012; A. Misiuk, M. Kalaman, *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Difin, Warszawa 2016; N. Malec, *Rola Służby Więziennej w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku w jednostkach penitencjarnych w Polsce*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2018; M. Mazurek, M. Zoń (red.), *Służba Więzienna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013; Z. Piątek, S. Olearczyk (red.), *Służba Więzienna w systemie obronnym państwa*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2011.

Część analiz naukowych przeprowadzanych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie jest poświęcona próbie umiejscowienia poszczególnych służb mundurowych w szerszej perspektywie dziedzinowej i wskazania ich miejsca oraz roli w systemie bezpieczeństwa narodowego RP. Takie zabiegi były i są podejmowane również względem Służby Więziennej, jednak dotychczasowe ustalenia nie dają jednoznacznej odpowiedzi chociażby na pytanie: Czy Służbę Więzienną możemy rozpatrywać jako element systemu bezpieczeństwa narodowego RP? Istnieją w naukach o bezpieczeństwie dwa skrajnie różne podejścia do tego problemu. W pierwszym z nich pomija się miejsce i rolę Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, natomiast w drugim Służba Więzienna jest uważana za ważny element tego systemu.

Pierwsze podejście jest charakterystyczne dla dużej części naukowców wywodzących się ze środowiska wojskowego. W polskich warunkach głównym podłożem, z którego wyłoniły się nauki o bezpieczeństwie, były nauki wojskowe, a zatem czymś naturalnym jest podejmowanie przez środowisko wojskowe badań dotyczących w głównej mierze Sił Zbrojnych RP. Drugie podejście jest młodsze, pojawiło się w drugiej dekadzie obecnego stulecia i jest reprezentowane w szczególności przez: Jacka Pomiankiewicza³, Waldemara Kitlera⁴, Mariusza Kuryłowicza⁵, Ewę

³ Zob. J. Pomiankiewicz, *Więziennictwo w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – zarys problematyki*, [w:] A. Piędel, J. Pomiankiewicz, M. Powęska, A. Żebrowski (red.), *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Wybrane aspekty*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Nisko 2018; J. Pomiankiewicz, *Więziennictwo jako element systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – wariant polski i aspekty międzynarodowe*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82; J. Pomiankiewicz, *Miejsce i rola Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz obronnego Rzeczypospolitej*, [w:] A. Piędel, J. Pomiankiewicz, A. Żebrowski (red.), *Państwo, prawo, bezpieczeństwo, ekonomia i edukacja w obliczu zagrożeń XXI wieku, t. 1 Państwo – Bezpieczeństwo*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Nisko 2014; J. Pomiankiewicz, *Więziennictwo w systemie bezpieczeństwa państwa – doświadczenia polskie od 1918 roku do dziś*, [w:] J. Pięta, B. Purski (red.), *Współczesne dylematy bezpieczeństwa – teoria i praktyka*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2009.

⁴ Zob. W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 23-24.

⁵ Zob. M. Kuryłowicz, *Zasoby systemu bezpieczeństwa państwa – służba więzienna. Wprowadzenie do problematyki*, [w:] T. Kośmider, M. Strzelec (red.), *Rozważania nad problematyką bezpieczeństwa publicznego. Przeciwdziałanie zagrożeniom. Rola Służb*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki, Warszawa 2019.

Czerwińską i Janusza Sterzela⁶, Mariusza Podymę⁷, Marka Kalamana⁸, Andrzeja Borowskiego⁹, Andrzeja Misiuka¹⁰, Dorotę Lebową¹¹.

1. Metodologia prowadzonych badań

Celem przeprowadzonych badań było sformułowanie i dostarczenie argumentacji przyczyniającej się do rozstrzygnięcia kwestii przynależności Służby Więziennej do systemu bezpieczeństwa narodowego RP. Jego osiągnięcie wymagało znalezienia odpowiedzi na kluczowe pytanie bezpośrednio dotyczące przedmiotu badań, a mianowicie: Czy SW jest elementem składowym systemu bezpieczeństwa narodowego RP? Postanowiono włączyć się do dyskursu naukowego, próbując udzielić odpowiedzi na to pytanie problemowe poprzez zbadanie tego zagadnienia z zastosowaniem podejścia systemowego i metody systemowej.

Podejście systemowe jest najbardziej ogólną podstawą badań systemowych, które rozpowszechniło się jako postawa badawcza „po pierwsze dzięki temu, że stworzyło warunki do szybszego postępu wiedzy w jednych dyscyplinach przez wykorzystanie dorobku innych, po drugie zaś, gdyż umożliwiło konstrukcję całościowych wieloaspektowych modeli lepiej odpowiadających potrzebom praktyki”¹². Podejście systemowe może być traktowane jako najogólniejsze określenie wszelkich koncepcji myślowych odwołujących się do pojęcia system. Nadaje ono czynnościom

⁶ Zob. E. Czerwińska, J. Sterzel, *Miejsce Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] M. Górka (red.), *Rola i zadania służb w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2013.

⁷ Zob. M. Podyma, *Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa państwa w kontekście zarządzania kryzysowego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Agrobiznesu” 2012, nr 48.

⁸ Zob. A. Misiuk, M. Kalaman, *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Difin, Warszawa 2016.

⁹ Zob. A. Borowski, *Służba Więzienna a współdziałanie w systemie bezpieczeństwa*, „International Letters of Social and Humanistic Sciences” 2014, nr 2.

¹⁰ Zob. A. Misiuk, *Instytucjonalny system bezpieczeństwa wewnętrznego*, Difin, Warszawa 2013.

¹¹ Zob. D. Lebowa, *Państwowe służby w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, [w:] M. Zdyb, J. Stelmasiak, K. Sikora (red.), *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

¹² A.K. Koźmiński, *Analiza systemowa w organizacji*, Warszawa 1979, s. 24; P. Sienkiewicz uważa, że sposób traktowania obiektu jako systemu regulują pewne ogólne zasady: „1) zasada ścisłości określania granic i wnętrza systemu; 2) zasada niezmienności dokonanego rozróżnienia między systemem a jego otoczeniem w trakcie badań; 3) zasada zupełności podziału systemu (na podsystemy); 4) zasada rozłączności rozpatrywanych systemów i ich podsystemów; 5) zasada funkcjonalności, czyli podziału systemu na podsystemy ze względu na rodzaj spełnianych przez nie funkcji w całości”, zob. P. Sienkiewicz, *Analiza systemowa*, Warszawa 1994, s. 35.

myślowym stosunkowo stały i logicznie uporządkowany charakter. Wy różnikami „myślenia systemowego” są:

- 1) *świadome identyfikowanie własności systemowych danego obiektu badań;*
- 2) *świadome wyróżnianie systemu działania danego obiektu badań;*
- 3) *świadome traktowanie wyróżnionego systemu działania obiektu badań jako podsystemu większego systemu działania;*
- 4) *świadome traktowanie wyróżnionego systemu działania obiektu badań jako nadsystemu mniejszego systemu działania;*
- 5) *świadome modelowanie wyróżnionego systemu działania obiektu badań*¹³.

Metoda systemowa zorientowana jest na badanie danego obiektu jako systemu – jest metodą ogólnej teorii systemu. Zwolennikiem stosowania metody systemowej w naukach społecznych był David Easton¹⁴, który zapożyczył ją z nauk ścisłych¹⁵. Zgodnie z założeniami metody systemowej w zależności od poziomu prowadzenia analizy możemy stosować podejście makrosystemowe, systemowe średniego rzędu lub mikrosystemowe¹⁶. W niniejszych badaniach zastosowano podejście średniego rzędu, pozwalające na rozpatrywanie Służby Więziennej jako elementu większej całości, jaką jest system bezpieczeństwa narodowego RP. Istotą zastosowanej w badaniach analizy systemowej jest tzw. myślenie systemowe, czyli postrzeganie przez badacza rzeczywistości jako systemu, a więc jako „zespołu elementów pozostających we wzajemnym oddziaływaniu między sobą oraz z otoczeniem”¹⁷. Aby można było mówić o tym, że dany podmiot

¹³ J. Konieczny, *Podejście systemowe*, WAT, Warszawa 1982, s. 20-22.

¹⁴ D. Easton, *A System Analysis of Political Life*. Chicago University Press, Chicago 1979, s. 21-32. W ujęciu Eastona struktura pojęciowa „system” odniesiona jest do systemu politycznego i obejmuje takie pojęcia składowe, jak: „wkłady”, „wytwory”, „środowisko” oraz „sprzężenie zwrotne”. Pojęcie sprzężenia zwrotnego powiązane z innymi pojęciami konstytuującymi system, wprowadzone przez Eastona, pozwala opisywać zarówno ciągłość, jak i zmianę systemu. Schemat pojęciowy systemu politycznego opisany w cytowanej pracy traktowany jest jako przykład struktury pojęciowej. Na podstawie: Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2001, s. 54-55.

¹⁵ A. Szymański, *Systemowe podejście w badaniach europejskich*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, *Studia europejskie. Zagadnienia metodologiczne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 161.

¹⁶ K. Tomaszewski, *Metodologia w badaniach nad integracją europejską – podstawowe wyzwania naukowe*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, *Studia europejskie. Zagadnienia metodologiczne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 241.

¹⁷ Tak definiował pojęcie „system” twórca ogólnej teorii systemów L. von Bertalanffy, *Ogólna teoria systemów*, Warszawa 1984, s. 294. Podobnie definiował pojęcie „system” w dziedzinie nauk społecznych T. Langer, *Amerykańska wersja analizy systemowej w nauce o państwie*, PWN, Warszawa 1977, s. 19.

jest częścią systemu, musi być jego częścią na płaszczyźnie normatywnej, pełnić w nim określone funkcje oraz być elementem jego struktury¹⁸.

Hipotetycznie założono, że Służba Więzienna jest elementem składowym systemu bezpieczeństwa narodowego RP, ponieważ wynika to z aktów normatywnych, struktury systemu oraz pełnionych przez nią funkcji. W celu zweryfikowania tej hipotezy badawczej dokonano analizy aktów prawnych oraz literatury poświęconej SW pod kątem wymogów analizy systemowej¹⁹. Ze względu na przyjęty przedmiot badań szczególnie istotne stało się studiowanie tych pozycji bibliograficznych, które określają SW jako wyodrębniony obiekt – instytucję i organizację – oraz dotyczą relacji wiążących ją z innymi obiektami, tj. służbami (mundurowymi) i organami administracji publicznej, w których obszarze kompetencji mieści się dbałość o bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej.

Przeprowadzone badania mogą posłużyć lepszemu zrozumieniu specyfiki systemu bezpieczeństwa narodowego RP oraz dostarczyć argumentacji na rzecz uregulowania, za pomocą przepisów prawa, dotychczas nieuregulowanych kwestii. Jego założenia zostały ujęte w kilku ważnych aktach normatywnych²⁰, które jednak nie znalazły odzwierciedlenia w szczegółowych przepisach prawa. Uregulowanie tych kwestii na gruncie prawnym może implikować optymalizację funkcjonowania całego systemu bezpieczeństwa narodowego RP. Systemowe uporządkowanie zakresu i rodzaju współpracy między poszczególnymi służbami, czy też grupami dyspozycyjnymi²¹, może przyczynić się do powstania efektu synergii i podniesienia ogólnego poziomu bezpieczeństwa w kraju. Badania naukowe nad rolą i miejscem SW w systemie bezpieczeństwa narodowego RP mogą się również przyczynić do podnoszenia poziomu morale, sprawności i ciągłości działania jednostek

¹⁸ Por. A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Atla 2, Wrocław 1995, s. 398; J. Sztumski, *Systemowa analiza społeczeństwa*, Katowice 2013, s. 22-23; A. Kołodziejczyk, *O użyteczności perspektywy socjologicznej w badaniu problemów bezpieczeństwa życia zbiorowego*, [w:] M. Fałdowska, A. Filipek, J. Ważniewska, *Jedność i różnorodność w naukach o bezpieczeństwie i obronności*, t. V, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy, Siedlce 2017, s. 112.

¹⁹ Zob. P. Sienkiewicz, *Metodyka kompleksowych badań bezpieczeństwa systemów*, [w:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, t. V, AON, Warszawa 2013, s. 7-23.

²⁰ Do takich szczególnie istotnych aktów normatywnych należą: *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2007*, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014*, *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2020*, *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022*, *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP*.

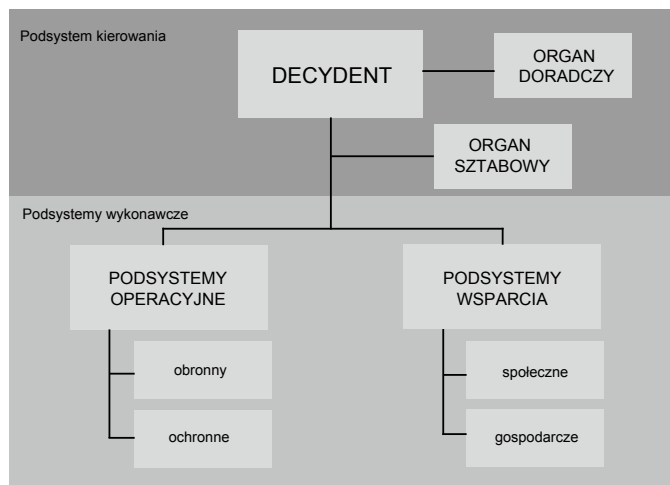
²¹ Pojęcie to wprowadził do języka nauk o bezpieczeństwie, J. Maciejewski, *Grupy dyspozycyjne. Analiza socjologiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.

organizacyjnych SW²², a także ogólnej poprawy funkcjonowania systemu tej służby mundurowej i jego elementów składowych²³. Przedstawione poniżej wnioski z badań mogą także stanowić introdukcję do bardziej pogłębionych badań ilościowych i jakościowych w tej kwestii.

2. Wnioski z przeprowadzonych badań

Płaszczyzna strukturalna. Płaszczyzna strukturalna dotyczy rozmieszczenia elementów składowych systemu względem siebie oraz występujących między nimi wzajemnych powiązań. Zatem próba nawet ogólnego określenia miejsca danego podmiotu w tym układzie wymaga najpierw omówienia samego układu. Postanowiono zatem w zwięzły sposób zdefiniować podstawowe elementy systemu bezpieczeństwa narodowego RP i przedstawić jego ogólną strukturę.

Rysunek 1: Model systemu bezpieczeństwa narodowego

Źródło: *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013, s. 36.

²² Więcej na temat morale w działalności grup dyspozycyjnych w systemie bezpieczeństwa państwa [w:] M. Cieślarczyk, A. Kołodziejczyk, *Czynnik X. Morale w życiu osobistym, w działalności społecznej i zawodowej*, Difin, Warszawa 2019. Zob. także: K. Szwarz, P. Zaskórski, *Modelowanie procesów zapewniania bezpieczeństwa i ciągłości działania organizacji administracji publicznej*, Studia Bezpieczeństwa Narodowego, rok VII, nr 12, Wydawnictwo Wojskowej Akademii Technicznej, Warszawa 2017.

²³ P. Sienkiewicz, *Systemowe aspekty rozwoju badań nad bezpieczeństwem*, [w:] B. Jagusiak (red.), *Systemy bezpieczeństwa w teorii i praktyce*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2018, s. 11-28.

System bezpieczeństwa narodowego to celowo wyodrębniony w państwie, kolektywny zbiór organów władzy i administracji publicznej, innych organów państwowych, sił zbrojnych, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, organizacji pozarządowych i obywateli wykonujących działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Podmioty te są wewnątrznie skoordynowane i wzajemnie powiązane ze sobą za pomocą relacji porządkujących, ze względu na realizowaną misję, którą jest obrona i ochrona państwa jako instytucji politycznej, terytorialnej i społecznej, a także zapewnienie wolnych od zakłóceń warunków bytu i rozwoju jednostek i całego społeczeństwa oraz ochrona życia i zdrowia ludzi, ich dóbr (materialnych i niematerialnych) i środowiska naturalnego we wszystkich stanach funkcjonowania państwa (w czasie normalnym, w czasie kryzysu oraz w stanach nadzwyczajnych)²⁴.

Podsystem kierowania bezpieczeństwem narodowym jest nadrzędny względem podsystemów wykonawczych. Tworzą go organy władzy publicznej i kierownicy jednostek organizacyjnych, którzy wykonują zadania związane z bezpieczeństwem narodowym oraz organy dowodzenia Sił Zbrojnych RP²⁵. Jego struktura jest zgodna z uniwersalnym modelem kierowania obejmującym trzy elementy składowe²⁶: decydenta, kolegialny organ doradczy oraz stały (etatowy) organ sztabowy.

Rozpatrując podsystem kierowania bezpieczeństwem narodowym RP w kontekście funkcjonowania Służby Więziennej, za decydenta należy uznać Ministra Sprawiedliwości. Jest to naczelny organ administracji rządowej odpowiedzialny za dział administracji rządowej – sprawiedliwość²⁷. Swoje zadania realizuje on przy pomocy organów: doradczego i sztabowego. Pierwszy z nich ma charakter doraźny i jest powoływany do realizacji określonego zadania. W jego skład wchodzi pracownicy ministerstwa wyznaczeni przez ministra. Organem sztabowym jest Biuro Ochrony, które ma charakter stały. Jest ono w szczególności odpowiedzialne za działania z zakresu: zapewnienia ochrony informacji niejawnych, prowadzenia kancelarii tajnej, wykonywania zadań dotyczących ochrony danych osobowych, zapewnienia ochrony fizycznej obiektów, prowadzenia spraw związanych z zapewnieniem ochrony przeciwpożarowej,

²⁴ W. Kitler, *Organizacja bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Aspekty ustrojowe, prawno-administracyjne i systemowe*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 51.

²⁵ *Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022*, s. 15.

²⁶ W. Kitler, *Organizacja...*, op. cit., s. 200.

²⁷ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523), art. 1.

wykonywania zadań z obszaru zarządzania kryzysowego, monitorowania stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w sądach powszechnych, przygotowań obronnych i współpracy cywilno-wojskowej resortu²⁸.

Podsystemy wykonawcze zajmują pozycję podrzędną względem podsystemu kierowania bezpieczeństwem narodowym RP. Są to siły i środki przewidziane do realizacji ustawowo określonych zadań w dziedzinie bezpieczeństwa²⁹. Dzielą się na operacyjne (ochronne i obronne) oraz wsparcia (społeczne i gospodarcze)³⁰.

Śłużba Więzienna jest służbą paramilitarną, której przypisane są zadania wskazujące na jej ochronny charakter:

- *ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych,*
- *zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa,*
- *zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w urzędzie obsługującym Ministra Sprawiedliwości oraz w Prokuraturze Krajowej*³¹.

Taką rolę potwierdza również wewnętrzna struktura jednostek penitencjarnych, w których zdecydowanie najliczniejszymi działami są działy ochrony. Zatem SW na płaszczyźnie strukturalnej jest elementem wchodzącym w skład podsystemów wykonawczych systemu bezpieczeństwa narodowego RP, które są przewidziane do ochrony państwa jako instytucji politycznej oraz ochrony jego obywateli, dóbr materialnych i środowiska naturalnego przed zagrożeniami³².

Płaszczyzna normatywna. Analizowane aktualnie obowiązujące uregulowania prawne dotyczące Służby Więziennej dowodzą jej przynależności do systemu bezpieczeństwa narodowego RP. Zgodnie z art. 1 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, która jest podstawowym aktem prawnym regulującym jej działalność, Śłużba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną. Tak więc SW ma charakter podrzędny względem Ministra Sprawiedliwości i należy ją rozpatrywać jako podsystem kierowania bezpieczeństwem narodowym RP. Ponadto zadania

²⁸ Zarządzenie nr 59/15/BOF Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 stycznia 2015 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości (Dz.Ur.Min.Sprawiedl. z 2015 r., poz. 54 z późn. zm., załącznik.

²⁹ *Biała Księga...*, op. cit., s. 37.

³⁰ W. Kitler, *Organizacja...*, op. cit., s. 197.

³¹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523), art. 2.

³² W. Kitler, *Organizacja...*, op. cit., s. 239.

Służby Więziennej, wymienione w art. 2 cytowanej powyżej ustawy, wskazują na wykonawczy charakter tej formacji mundurowej oraz sytuują ją wśród służb, inspekcji i straży wchodzących w skład podsystemów wykonawczych systemu bezpieczeństwa narodowego RP.

Sformułowania powyższe wzmacniają również istniejące na gruncie prawnym rozwiązania dotyczące współpracy służb, ponieważ zgodnie z art. 18 ust. 1 pkt 8 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej funkcjonariusze, wykonując czynności służbowe, mają prawo *żądania niezbędnej pomocy od funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, jak również zwracania się w nagłych przypadkach do innych organów ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa lub każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy w ramach obowiązujących przepisów prawa. Służby współpracują na zasadach wynikających z zapisów ustawy, ale również na podstawie rozporządzeń i porozumień dwustronnych, zawartych z niektórymi spośród nich.*

Współpraca Służby Więziennej z Policją jest realizowana na podstawie porozumienia zawartego 19.06.2009 r. w Warszawie pomiędzy Dyrektorem Generalnym Służby Więziennej a Komendantem Głównym Policji³³. Zakres przedmiotowy tej współpracy wynika z art. 23 ust. 1 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej. Zgodnie z nim *w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub konwoju, jeżeli bezpieczeństwo nie może być zapewnione siłami i środkami własnymi, Służba Więzienna współdziała z Policją. Zasady współpracy SW z Policją szczegółowo reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 lutego 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostek organizacyjnych Służby Więziennej lub konwoju*³⁴.

W obszarze dotyczącym współpracy Służby Więziennej z Państwową Strażą Pożarną wspólna realizacja zadań służbowych odbywa się na podstawie porozumienia o współpracy zawartego 6.01.2009 r. w Warszawie pomiędzy Dyrektorem Generalnym Służby Więziennej a Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej³⁵.

Wskazane powyżej powiązania występujące na gruncie prawnym, które łączą Służbę Więzienną z innymi podmiotami odpowiedzialnymi

³³ Ibidem.

³⁴ Dz.U.2011 Nr 31, poz. 154.

³⁵ *Podmioty współpracujące ze Służbą Więzienną w Polsce*, <https://bip.sw.gov.pl/Strony/Podmioty.aspx> (dostęp: 16.11.2020).

za bezpieczeństwo państwa, obejmują relacje dwojakiego rodzaju: wer-tykalne i horyzontalne. Relacje wer-tykalne występują pomiędzy Służbą Więzienną i Ministrem Sprawiedliwości, natomiast relacje horyzontalne pomiędzy Służbą Więzienną a innymi służbami mundurowymi, czy też grupami dyspozycyjnymi. Istnienie tych relacji niezbicie dowodzi, że na płaszczyźnie normatywnej Służbę Więzienną należy rozpatrywać jako komponent systemu bezpieczeństwa narodowego RP.

Płaszczyzna funkcjonalna. Trzeci obszar problemowy realizowanych badań systemowych dotyczy płaszczyzny funkcjonalnej. W świetle dokonanej analizy systemowej Służba Więzienna spełnia w państwie kilka istotnych funkcji. Wynikają one z charakteru realizowanych przez nią zadań, do których należą:

- 1) *prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych;*
- 2) *wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;*
- 3) *zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej;*
- 4) *humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności;*
- 5) *ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;*
- 6) *zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa;*
- 7) *wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ;*
- 8) *prowadzenie Centralnej Bazy Danych Osób Pozbawionych Wolności;*

- 9) *współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych;*
- 10) *realizacja czynności wykonywanych przez podmioty, o których mowa w art. 43g § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, w przypadku powierzenia tych czynności przez Ministra Sprawiedliwości. Dotyczy to zapewnienia właściwego funkcjonowania Systemu Dozoru Elektronicznego. W ramach tego zadania służba prowadzi Centralę Monitorowania oraz wykonuje całodobowe patrole interwencyjne, zapewnia środki transportu, łączności i transfer danych³⁶;*
- 11) *zapewnianie porządku i bezpieczeństwa w urzędzie obsługującym Ministra Sprawiedliwości oraz w Prokuraturze Krajowej³⁷.*

Analiza zadań Służby Więziennej, które wynikają z Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej oraz literatury przedmiotu, wskazuje na pełnienie przez nią następujących funkcji: izolacyjnej³⁸, poprawczej więźniów³⁹, socjalno-bytowej⁴⁰, gospodarczej⁴¹ i prewencyjnej⁴².

Funkcja izolacyjna bezpośrednio wiąże się z zadaniem SW dotyczącym ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴³, którego realizacja bez wątpienia ma wpływ na poziom bezpieczeństwa publicznego, czy szerzej – bezpieczeństwa państwa. Sposób ochrony jednostek organizacyjnych SW jest zróżnicowany, w szczególności przez zakres, ilość i rodzaj stosowanych przedsięwzięć ochronnych oraz zabezpieczeń techniczno-ochronnych, a także rodzaj i liczbę stanowisk⁴⁴.

Przedsięwzięcia ochronne polegają w szczególności na: wyznaczeniu stanowisk oraz ustaleniu liczby funkcjonariuszy i pracowników wykonujących zadania ochronne; organizacji ruchu w jednostce organizacyjnej;

³⁶ G. Linder, *System Dozoru Elektronicznego*, „Forum Służby Więziennej” 2018, nr 245, s. 8.

³⁷ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U.2010 Nr 79, poz. 523), art. 2.

³⁸ M. Ciosek, *Zakład karny jako instytucja resocjalizacyjna*, [w:] B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 1, Warszawa 2007, s. 329-336.

³⁹ J. Warylewski, *O wybranych funkcjach i celach kary pozbawienia wolności*, [w:] H. Machel, M. Paliwoda, M. Spryszyńska (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2006, s. 19-27.

⁴⁰ M. Porowski, *Funkcje administracji penitencjarnej*, [w:] B. Hołyst (red.), *Problemy współczesnej penitencjarytyki w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984, s. 138-151.

⁴¹ M. Ciosek, op. cit.

⁴² I. Niewiadomska, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007, s. 106.

⁴³ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U.2010 Nr 79, poz. 523), art. 2.

⁴⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (poz. 1804), § 4.

otwieraniu i zamykaniu wejść oraz przejść; określonym postępowaniu z kluczami; określaniu sposobu użytkowania przedmiotów niedozwolonych; przeprowadzaniu apeli, kontroli, inspekcji i przeglądów; określeniu zasad wstępu funkcjonariuszy i pracowników do jednostki organizacyjnej; stosowaniu zabezpieczeń techniczno-ochronnych, psów oraz uzbrojenia⁴⁵.

W ochronie jednostki organizacyjnej można stosować w szczególności następujące zabezpieczenia techniczno-ochronne:

- *linię zewnętrzną ogrodzenia ochronnego, wykonaną z materiału pełnego albo materiałów tworzących ogrodzenie ażurowe wyposażone w zabezpieczenia utrudniające jej pokonanie;*
- *linię wewnętrzną ogrodzenia ochronnego, którą może stanowić ogrodzenie pełne lub ażurowe, albo oznaczoną w inny sposób;*
- *wygodzenia wewnętrzne oddzielające poszczególne rejony jednostki organizacyjnej;*
- *bramy, drzwi i kraty zamontowane przy wejściach do jednostki organizacyjnej, poszczególnych budynków, rejonów i cel oraz pomiędzy kondygnacjami budynków;*
- *kraty okienne oraz wewnętrzne kraty koszowe instalowane za drzwiami wejściowymi i przed otworami okiennymi;*
- *przesłony i siatki, zabezpieczające otwory okienne;*
- *zamki i blokady do bram, drzwi i krat;*
- *agregat prądowłórczy lub inne zastępcze źródła energii elektrycznej i oświetlenia;*
- *zabezpieczenia studzienek, kanałów, urządzeń wentylacyjnych, rynien, instalacji odgromowych, słupów, masztów antenowych, kominów i innych punktów wysokościowych, świetlików, wejść na strychy i dachy oraz wejść do piwnic;*
- *urządzenia telewizji przemysłowej i urządzenia kontroli dostępu;*
- *urządzenia do kontroli osób, bagaży, pojazdów i ładunków;*
- *instalację przyzywową;*
- *środki łączności radiowej i przewodowej;*
- *środki alarmowania;*
- *sprzęt kwaterunkowy mocowany na stałe;*
- *inne mechaniczne, elektryczne, elektroniczne oraz budowlane zabezpieczenia techniczno-ochronne⁴⁶.*

⁴⁵ Ibidem, § 22.

⁴⁶ Ibidem, § 31.

Rodzaj i liczbę stanowisk, ze szczególnym uwzględnieniem etatów w dziale ochrony, ustala się na podstawie rozpoznania przeprowadzanego w celu ustalenia odpowiedniego sposobu ochrony, które może zarządzić w zakresie kompetencji dyrektor generalny, dyrektor okręgowy lub dyrektor zakładu karnego⁴⁷.

Dokonanie nawet pobieżnej analizy funkcji izolacyjnej SW wskazuje, iż formacja ta ma istotny wpływ na poziom bezpieczeństwa państwa, co skłania do konfirmacji hipotezy, że SW należy rozpatrywać jako istotny komponent systemu bezpieczeństwa narodowego RP.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania naukowe dostarczają argumentacji dowodzącej o przynależności Służby Więziennej do systemu bezpieczeństwa narodowego RP oraz wskazują na konieczność szerszego włączenia problematyki więziennictwa do analiz dotyczących tegoż systemu. Przedstawione wyniki badań systemowych świadczą o spełnianiu przez SW wszystkich warunków, jakie podmiot musi spełniać, aby być rozpatrywany w kategoriach komponentu systemu bezpieczeństwa narodowego. Bez wątplenia SW wpisuje się w system bezpieczeństwa narodowego RP na płaszczyźnie normatywnej, strukturalnej oraz funkcjonalnej.

Istniejące na płaszczyźnie normatywnej relacje wertykalne pomiędzy Ministrem Sprawiedliwości i SW oraz horyzontalne pomiędzy SW i innymi służbami czy grupami dyspozycyjnymi wskazują na współpracę tych podmiotów w realizacji zadań dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa w państwie. Analiza struktury systemu bezpieczeństwa narodowego RP dowodzi, iż SW wpisuje się do części ochronnej podsystemów wykonawczych systemu bezpieczeństwa narodowego RP. Zatem istniejące uregulowania prawne znajdują potwierdzenie w strukturze systemu. Służba Więzienna pełni również określone funkcje, które mają istotne znaczenie dla bezpieczeństwa państwa. W tym kontekście szczególnie istotna jest funkcja izolacyjna więziennictwa.

Specyfika systemu bezpieczeństwa narodowego RP oraz jego poszczególnych elementów zarówno na gruncie prawnym, jak i strukturalnym, a także zadania realizowane przez Służbę Więzienną i wynikające z nich

⁴⁷ Ibidem, § 11-12.

funkcje wskazują, że jest uzasadnione rozpatrywanie SW jako komponentu systemu bezpieczeństwa narodowego RP. Publikacja niniejsza jest przyczynkiem do toczącej się dyskusji na gruncie nauk o bezpieczeństwie nad miejscem i rolą SW w systemie bezpieczeństwa narodowego. Artykuł stanowi także wprowadzenie do realizowanych aktualnie badań ilościowych i jakościowych nad rolą Służby Więziennej w realizacji zadań ochronnych w Rzeczypospolitej Polskiej.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.), *Leksykon politologii*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław 1995.
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.
- Borowski A., *Służba Więzienna a współdziałanie w systemie bezpieczeństwa*, „International Letters of Social and Humanistic Sciences” 2014, nr 2.
- Buzan B., *People, states and fear. The national security problem in international relations*, Wheatsheaf Book LTD, Brighton 1983.
- Cieślarczyk M., Kołodziejczyk A., *Czynnik X. Morale w życiu osobistym, w działalności społecznej i zawodowej*, Difin, Warszawa 2019.
- Ciosek M., *Zakład karny jako instytucja resocjalizacyjna*, [w:] Urban B., Stanik J.M. (red.), *Resocjalizacja. Teoria i praktyka pedagogiczna*, t. 1, Warszawa 2007.
- Czerwińska E., Sterzel J., *Miejsce Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] Górka M. (red.), *Rola i zadania służb w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2013.
- Easton D., *A System Analysis of Political Life*. Chicago University Press, Chicago 1979.
- Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011.
- Kitler W., *Organizacja bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Aspekty ustrojowe, prawno-administracyjne i systemowe*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018.
- Kołodziejczyk A., *O użyteczności perspektywy socjologicznej w badaniu problemów bezpieczeństwa życia zbiorowego*, [w:] Fałdowska M., Filipek A., Ważniewska J. (red.), *Jedność i różnorodność w naukach o bezpieczeństwie i obronności*, t. V, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2017.
- Konieczny J., *Podejście systemowe*, WAT, Warszawa 1982.
- Koźmiński A.K., *Analiza systemowa w organizacji*, Warszawa 1979.
- Kuryłowicz M., *Zasoby systemu bezpieczeństwa państwa – służba więzienna. Wprowadzenie do problematyki*, [w:] Kośmider T., Strzelec M., *Rozważania nad problematyką bezpieczeństwa publicznego. Przeciwdziałanie zagrożeniom. Rola Służb*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki, Warszawa 2019.
- Linder G., *System Dozoru Elektronicznego*, „Forum Służby Więziennej” 2018, nr 245.
- Langer T., *Amerykańska wersja analizy systemowej w nauce o państwie*, PWN, Warszawa 1977.

- Lebowa D., *Państwowe służby w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego*, [w:] Zdyb M., Stelmasiak J., Sikora K. (red.), *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Malec N., *Rola Służby Więziennej w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku w jednostkach penitencjarnych w Polsce*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2018.
- Mazurek M., Zoń M. (red.), *Śłużba Więzienna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Misiuk A., *Instytucjonalny system bezpieczeństwa wewnętrznego*, Difin, Warszawa 2013.
- Misiuk A., Kalaman M., *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Difin, Warszawa 2016.
- Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2007.
- Piątek Z., Olearczyk S. (red.), *Śłużba Więzienna w systemie obronnym państwa*, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2011.
- Podmioty współpracujące ze Służbą Więzienną w Polsce*, <https://bip.sw.gov.pl/Stroiny/Podmioty.aspx>.
- Pomiankiewicz J., *Miejsce i rola Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz obronnego Rzeczypospolitej*, [w:] A. Piędel, J. Pomiankiewicz, A. Żebrowski (red.), *Państwo, prawo, bezpieczeństwo, ekonomia i edukacja w obliczu zagrożeń XXI wieku*, t. 1, *Państwo – Bezpieczeństwo*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Nisko 2014.
- Pomiankiewicz J., *Więziennictwo w systemie bezpieczeństwa państwa – doświadczenia polskie od 1918 roku do dziś*, [w:] J. Pięta, B. Purski (red.) *Współczesne dylematy bezpieczeństwa – teoria i praktyka*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Warszawa 2009.
- Pomiankiewicz J., *Więziennictwo w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – zarys problematyki*, [w:] A. Piędel, J. Pomiankiewicz, M. Powęska, A. Żebrowski (red.), *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Wybrane aspekty*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, Nisko 2018.
- Przesławski T., *Śłużba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2012.
- Podyma M., *Śłużba Więzienna w systemie bezpieczeństwa państwa w kontekście zarządzania kryzysowego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Agrobiznesu” 2012, nr 48.
- Porowski M., *Funkcje administracji penitencjarnej*, [w:] B. Hołyst (red.), *Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1984.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (poz. 1804).
- Sienkiewicz P., *Analiza systemowa*, Warszawa 1994.
- Sienkiewicz P., *Metodyka kompleksowych badań bezpieczeństwa systemów*, [w:] *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, t. V, Warszawa 2013.

- Sienkiewicz P., *Systemowe aspekty rozwoju badań nad bezpieczeństwem*, [w:] Jagusiak B. (red.), *Systemy bezpieczeństwa w teorii i praktyce*, Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2018.
- Stelmasiak J., Sikora K. (red.), *System bezpieczeństwa i porządku publicznego. Organy i inne podmioty administracji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2007.*
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014.*
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2020.*
- Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022.*
- Sztumski J., *Systemowa analiza społeczeństwa*, Śląsk, Katowice 2013.
- Szwarc K., Zaskórski P., *Modelowanie procesów zapewniania bezpieczeństwa i ciągłości działania organizacji administracji publicznej*, *Studia Bezpieczeństwa Narodowego*, rok VII, nr 12, Wydawnictwo Wojskowej Akademii Technicznej, Warszawa 2017.
- Szymański A., *Systemowe podejście w badaniach europejskich*, [w:] Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W., *Studia europejskie. Zagadnienia metodologiczne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.
- Tomaszewski K., *Metodologia w badaniach nad integracją europejską – podstawowe wyzwania naukowe*, [w:] Wojtaszczyk K.A., Jakubowski W., *Studia europejskie. Zagadnienia metodologiczne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U.2010, nr 79, poz. 523).
- von Bertalanffy L., *Ogólna teoria systemów*, Warszawa 1984.
- Warylewski J., *O wybranych funkcjach i celach kary pozbawienia wolności*, [w:] Machel H., Paliwoda M., Spryszyńska M. (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2006.
- Zarządzenie nr 59/15/BOF Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 stycznia 2015 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Sprawiedliwości (Dz.Urz. Min.Sprawiedl. z 2015 r., poz. 54 z późn. zm.).